

ELEONORA EPOSTEN

LOVÖ HEMBYGDSFÖRENINGENS TIDNING

Nummer 1, mars 2012 Årgång 21

Hogsta: I vår rustar vi smedjan och magasinet

År 2012 är Hogstas år

Hogsta på 1950-talet. Härje Bäärnman hade handelsträdgården i fonden

Självklart har vi Härje Bäärnman i tankarna när vi ska arbeta med Hogsta. Härje berättar i sin bok ”Så minns vi Lovö” om sitt liv på Hogsta. Här en kort beskrivning hur det såg ut på gården under 1920-talet.

Härje kom till Hogsta 1924 som 16-åring tillsammans med sin far och mor. Hogsta var på 20-talet centrum för norra Lovö med handelsbod, handelsträdgårlsommargäster i Arken, Nedergården och övervåningen hos Strandbergs. Bäärmans vindslägenhet hyrdes ut för tvåhundrafemtio kronor. Huvudbyggnaden på Hogsta var det stora gula huset där gårdens herre, Wille Strandberg, bodde med familj och tjänstefolk. Huset är flyttat från Kanton på 1800-talet till tomten där Mellangården låg. Hogsta bestod då av tre gårdar - Arken, Nedergården och Mellangården.

Hembygdsföreningens Bagarstuga tillhörde på denna tid Mellangården och var tillbyggd i norr, öster och söder till en betydligt större byggnad än den är idag. I södra delen låg den handelsbod som familjen Eriksson drev, i den norra delen fanns mjölkrummet, där Maja Nyström mätte ut mjölken. I detta rum fanns en pannmur som stod mot den mur som idag syns på ytterväggen. Här kokades vattnet till diskningen av mjölkflaskorna. Mjölken kördes med häst och vagn till Sundbyberg. Mellan handelsbod och mjölkrummet låg gårdens mjölkammare där sadelmakaren på sin årliga rundtur mellan gårdarna reparerade gårdens seldon. I vindslägenheten ovanför handelsboden bodde fröken Nyberg som var sömmerska.

Söder om handelsboden låg Gåshuset och en rätt stor lagerbyggnad där man förvarade en fin landå och ett par gamla droskor. Denna byggnad rasade samman vid en storm och vagnarna förstördes fullständigt. Mellan Gåshuset och ladugården fanns Dammstugan, vars veranda låg där den nuvarande vägen går.

Utdraget gjort av Kylli Johannisson

Ordförandens spalt

Bilden på motstående sida är från 1950-talets Hogsta. Växthusen i fonden är Härje Bäärnmans och till det vänstra huset flyttade vår kassör Pertti Hänninen när han var 9 månader gammal. Det var Härje som gjorde Hogsta till hembygdsföreningens centrum. Han har samlat in flertalet föremål som nu finns i Bagarstugan, Smedjan och Magasinet och på marken kring husen. Men mycket arbete återstår innan Hogsta blir det hembygdsmuseum många vill komma till. Men vi är på gång.

År 2012 kommer också att bli Eleonorapostens år. I detta nummer inleds en serie artiklar av Bo Petré om hans utgrävningar på Lovön. De två första artiklarna handlar om stenåldern, från tiden när några kobbar reste sig ur vattnet fram till bronsåldern som sedan tar vid. Äldre och yngre järnålder avslutar artikelserien. Bo Petrés spännande material kan räcka under flera år.

År 2012 kommer också att bli ett ovisst och spännande år. Kommer vår JO-anmälan av Riksantikvarieämbetets chefer leda till omprövning av trafikplatserna på Lovön? Kommer vår protestskrivelse till UNESCO World Heritage Center i Paris tvinga regeringen att skydda världsarvet Drottningholm och andra kulturvärden på Lovön? Eller kommer de ekonomiska exploateringsintressena att vinna?

Sista hoppet att stoppa hela projektet Förbifart Stockholm är nog den alternativa samhällsekonomiska kalkyl vi arbetar för. Riksdagen har nämligen beslutat att alla stora investeringar på transportområdet måste vara samhällsekonomiskt lönsamma. Trafikverkets kalkyl av Förbifartens lönsamhet har på avgörande punkter fått mycket kritik av tunga remissinstanser. Sedan dess har jag försökt intressera många organisationer att bidra till finansieringen av en alternativ samhällsekonomisk kalkyl. Nu har det problemet löst sig.

Vårt vårprogram är omfattande och intressant. Det avslutas med den traditionella försommarutflykten. Mina minnen från utflykterna är väldigt trevliga. Jag hoppas många anmäler sig så att fler medlemmar lär känna varandra och har trevligt tillsammans. Årets utflykt går till Runsa, en fornborg med vid utsikt över Mälarfjärden Skarven.

Bertil Ottoson

Konstnären Hjalmar Faringer på Lambarudd

Lovö Hembygdsförening har bett mig att skriva en artikel om min far – Hjalmar Faringer – främst om livet på Lambarudd men också om hans liv som konstnär. Men jag märkte snart att jag också måste skriva om min mor, Ingrid Faringer, som stöttade honom i hans konstnärsskap och som betydde mycket för livet på Lambarudd.

Uppväxt

Hjalmar Faringer föddes den 10/1 1912 och skulle alltså ha fyllt 100 år om han levat idag. Hjalmar föddes på Kungsholmen som nummer två i en syskonskara på sju stycken. När han var 13 år fick han sommarjobb som springpojke på Saluhallen. Vid skolstarten efter sommarlovet det året, var han den enda som hade ett jobb i familjen. Han måste då sluta skolan för att hjälpa till att försörja familjen. Hjalmars lärare ville att han skulle fortsätta för han hade ”läshuvud”. Längtan efter kunskap fanns alltid stark hos honom. Följdaktligen tog han kvällskurser i alla möjliga ämnen hos studieförbunden. Där träffade han också Ingrid, som skulle bli hans maka och följeslagare under hela livet.

Ingrid Faringer var också född och uppvuxen på Kungsholmen och 4 år äldre än sin make.

Familjen Faringer bodde på Fleminggatan 18 (där Trygg Hansa huset nu ligger), mitt emot köttaffären som Hjalmar var delägare i. Redan när dom fått sina två första barn – Margareta och Charlotta – började dom att leta efter sommarställe.

Livet på Lambarudd

1943 hade dom fått syn på en annons om en stuga för uthyrning på Lambarudd. Dom tog flickorna på cyklarna och begav sig att titta på stugan. Trädgårdsmästarfrun, Doris Strömberg, hade fått uppdraget att visa stugan, som var en före detta tvättstuga med jordgolvet. Hon tyckte inte det var någon lämplig bostad för den unga familjen utan beslöt sig för att hyra ut övervåningen på trädgårdsmästarbostaden i stället. Så kom det sig att under teknad och min syster Lotta tillbringade sommaren 1943 i det hus som senare skulle bli hela familjen sommarställe under nästan 60 år. Det är för övrigt samma hus som jag och min man nu bor i året runt.

Lambarudd var på den tiden en

handelsträdgård som drevs av Ragnar Ericsson. Han hade ca nio personer anställda, varav många med familj. Familjerna bodde i hus i ett- eller tvårummare med rinnande kallt vatten i köket och utedass. Det fanns en gemensam tvättstuga med pannmur att elda i för att få varmvatten till tvätten. Dessutom fanns det en gemensam bastu, så man kunde hålla sig ren. Det gemensamma bastandet blev en tradition på Lambarudd som Hjalmar älskade. Många är de timmar som vi suttit i bastun och diskuterat livet och konsten med honom.

Det fanns 7 växthus som värmdes från 4 panncentraler. Dom eldades med ved under kriget och senare med koks. Så fanns det 2 packhus, där blommor planterades och tomater och gurkor packades i lådor för transport till affärerna i Stockholm.

Till arrendet hörde också ett jordbruk med ladugård ihopbyggd med lada och vagnslider.

Det fanns 4-5 kor och 2 ardennerhästar. Hästarna användes till allt från plöjning, harvning, sådd och slätter till snöplogning under vintern. På den tiden gick korna på bete på skogen. Det innebar att man hade grindar tvärs över vägen där hagarna tog slut. En grind fanns vid Lambarudd och en annan en bit bort. Den hade texten: ”Stäng grinden. Djur i

hagen.” Platsen kallas fortfarande ”Djur i hagen” av Lambaruddborna. Grindarna behövdes inte öppnas så

ofta för det fanns bara 2 bilar på Lambarudd på den tiden – Ericssons stora sjusitsiga amerikanska vrålåk och lastbilen, en Volvo, som användes till att frakta produkter till stan. Så fick man öppna för varubussarna som kom och som gjorde att man inte behövde lämna Lambarudd för att anskaffa livets nödtröft. Korna gav mjölk till de boende och för att kyla den sågade man upp is från sjön på vintern och lade i en isstack och täckte med sågspån. Sedan kunde man hämta is till kylning hela sommaren!

På Lambarudd odlades blommor – bland annat gladiolus och dalior ute på friland på sommaren och tulpaner i växthusen till jul. På sommaren odlades tomater och gurkor i växthusen. Och på hösten skördades äpplen och päron i fruktträdgården.

När sommargästerna anlände vistades ett 20-tal barn i olika åldrar på Lambarudd. Vi hade just inga leksaker, men vi hade alltid andra barn att leka med. Det var lite av ”Alla vi barn i Bullerbyn” över våra somrar på Lambarudd.

Det fanns ju alltid vuxna som arbetade ute med handelsträdgårdens alla sysslor och så ladugårdskarlen, Hörling, som man kunde följa och se vad han sysslade med. Man kunde till och med få dra slipstenen när hans skulle slipa alla knivarna till slättermaskinen eller pumpa med bälgen till ässjan när han skulle sko hästarna och häst-

skorna skulle böjas till.

Ingrid ställde alltid upp och följde med när barnaskaran drog ut till udden för att bada. Oftast hade hon saft och bullar till hela gänget.

Hjalmar och Ingrid var den typen av personer som gärna organiserade fester och andra arrangemang för både stora och små. Vi släpade ris till Valborgsmässoeld ute på udden. Sen samlades vi och eldade och sjöng, där Hjalmar spelade mandolin och fick alla att spela med på sina instrument. Hade man inget instrument kunde man alltid spela på kam, sked eller trumma på någon burk. Och Ingrid gjorde deg till pinnbröd och delade ut åt alla.

Hjalmar och Ingrid organiserade midsommarfirande för alla på Lambarudd, men också för sina släktingar, som ofta kom cyklande. Det innefattade logdans, barkbåtstävling och hattparad. Ibland var det tävlingar i spik-islamning, kasta boll i tunna eller frågesport.

På juldagsmorgonen samlade Hjalmar alla ungdomarna på Lambarudd till fackeltåg till julottan. Vi gick upp vid fyratiden för att hinna gå hela vägen genom skogen förbi Ensta och Bocktorp till kyrkan. Julottan började kl 6 på den tiden och i en fullsatt kyrka fick vi höra Frostenson predika. Efter hemkomsten fick alla som varit med hårt bröd med julsinka i det lilla köket i stugan på Lambarudd.

Konstnärerna

Hjalmar var skicklig på att rita och måla och hade en dröm att bli konstnär på ”riktigt”. 1944 målade Hjalmar sina första oljemålningar. Det var en bukett med ringblommor som stod på bordet på Ensta där familjen tillbringade sommaren 1944, eftersom stora villan på Lambarudd brunnit ner vintern 1943-1944.

1946 var familjen Faringer tillbaka på Lambarudd i gamla trädgårdsmästarbostaden, eftersom ett nytt hus hade byggts till trädgårdsmästaren och hans familj. Otaliga är de målningar som Hjalmar förfärdigade under sina lediga stunder och många av dem som bor eller har bott på Lovön har nog en tavla med Lovömotiv som det står Faringer på.

När han var 60 år fick Hjalmar möjligheten att ta ut förtida pension och då gick också hans dröm i uppfyllelse. Han blev professionell konstnär, invald i Konstnärernas Riksorganisation (KRO), hade separat-utställningar i Stockholm med omnejd och fick ett eget program i TV producerat av en gammal Lambarruddbo, Anders Björhammar. Många av Hjalmars motiv var hämtade från Lovön och från Drottningholm.

Hjalmar var med i Konstringen på Mälaröarna och visade sina tavlor i huset på Lambarudd. Naturligtvis serverade Ingrid kaffe med hembakt bröd i samband med detta.

Hjalmar hade alltid sitt ritblock

Växthus, målning av Hjalmar Faringer

med sig – han var en äkta konstnärssjäl, som inte kunde leva utan att avbilda det han såg. Ingrid var den, som

såg till att han fick tid för detta trots arbete i firman och fem barn. Hon var själv konstnärlig – utbildad i

konsten att skapa egna mönster till kläder och att sy upp dom. Hon målade även porslin och gav med glädje bort dessa alster som presenter till släkt och vänner.

Hembygdsföreningen

Hjalmar och Ingrid umgicks också med många andra på Lambarudd och Engstorp. När Lovö Hembygdsförening bildades 1950 av Berit Valenberg var det självklart för dom att vara medlemmar där.

I hembygdens regi startades en studiecirkel med folk som bött länge på ön och som ville berätta hur livet på Lovön varit förr. Där ingick Härje och Anna-Lisa Bäärnman på Hogsta, Sven och Margit Axelsson på Engstorp, Greta Söderberg från Norrby, Sven och Linde Brevitz på Dyvik samt Gotte och Linnea om jag minns rätt (och kanske fler som jag inte vet om). Man träffades hemma hos varandra och fikade och berättade om gamla tider. Vilket nöje hade inte Hjalmar och Ingrid av dom träffarna!

Berättelserna från det gänget resulterade så småningom i böckerna som Härje skrev och som Hembygdsföreningen gav ut. Hjalmar och Ingrid deltog även i alla andra saker som

Hembygdsföreningen startade – Magasinet, Smedjan och handelsboden på Hogsta t ex. Och Fornstigen som skulle röjas och märkas.

Slutord

En del traditioner från Hjalmars och Ingrids tid lever fortfarande kvar, vi går med facklor till julottan (fast nu tar vi bilen till Barkarby), Valborg firas fortfarande med eld och sång, midsommarfirandet med den årliga barkbåtstävlingen och bastubadandet, för att nämna några. Nu vilar dom på Lovö kyrkogård invid järnkortet som yngste sonen Sven tillverkat efter Ingrids ritningar.

Text och bild:
Margareta Faringer-Thorsén

Läs mer om Lambarudd i Härje Bäärnmans böcker: "Så minns vi Lovö", "Som trädgårdselev på Lambarudd" sidorna 46 – 48 och "Lambarudd" (Britt Tegelman) sidorna 185- 190.

*Hjalmars egna berättelser i Härje Bäärnmans böcker:
"Lovö i våra hjärtan" sidorna 106- 115,
"En sommargästs hägkommelser"
"Lovö, vår hembygd" sidan 158 "Sånt händer på Lambarudd".*

Inger Liliequist, riksantikvarie och Knut Weibull, överantikvarie

Foto: Bengt A Lundberg

Vi JO-anmäler Riksantikvarie- ämbetets chefer

Under 1990-talet stod Andreas Carlgren på barrikaderna för att försvara Lovön med världsarvet Drottningholm och öns rika kulturarv. ”Västerleden är ett natur- och kulturmord” var hans fältrop. Andreas Carlgren ledde kampanjen i folkröstningen mot Västerleden i Ekerö kommun 1991 där kulturen vann med mer än 70 procent av rösterna. Som miljöminister byter Andreas Carlgren skepnad. Dr Jekyll blir mr Hyde. Den 3 september 2009 beslutar han att Förbifartens anslutningar till Ekerövägen trafikplatser får byggas på södra Lovön och att Ekerövägen ska få breddas till fyra filer. I regeringsbeslutet läser jag: ”Regeringen finner därför att vägbyggnads-

projektet i detta fall väger tyngre än att kulturmiljön i det område intill befintlig väg 261 som kan bli aktuellt för anslutningar förblir opåverkad.”

Vad har hänt med Andreas Carlgren och med regeringens syn på kulturen? Mycket händer bakom kulisserna, men allt sker inte i det fördolda. Peter Carpelan skrev gemensamt med Peder Wachtmeister, ordförande i stiftelsen Marcus och Amalia Wallenbergs minnefond, ett brev till Trafikverkets generaldirektör, Gunnar Malm, där de i starka ordalag motsätter sig en trafikplats på Lindö, som ju ägs av familjen Wallenberg med valspråket ”verka utan att synas.” Marken, tomterna, på Lindö skulle minska i värde med en trafikplats.

Kulturen försvarades emellertid av både Riksantikvarieämbetet och Fastighetsverket. Lagar, förordningar, arbetsordningar och praxis är verktyg ämbetenas experter använder i försvaret mot exploatering av skyddsvärd kultur och natur: ”Riks-

antikvarieämbetet bedömer liksom tidigare, att de förslag inför tillåtlighetsprövningen som Vägverket nu förordar med bl.a. två trafikplatser på Lovön kommer att innebära påtaglig skada

för världsarvet och riksintresseområdet Drottningholm.” ”I det kompletterande materialet visar Vägverket att det är möjligt att förlägga av- och påfarter med trafikplatser utanför Lovön. Därmed finns nu alternativ som innebär att påtaglig skada på riksintresseområdet möjligen kan undvikas.” ”Landskapet på Lovön utgörs av ett världs-arv med unika kvaliteter, riksintresse för kulturmiljön och en värdefull del av Stockholms gröna kilar. Lovön representerar därmed stora värden i ett globalt, nationellt, regionalt och lokalt perspektiv. Alla delar ansvaret att förvalta dessa värden.” ”I UNESCO:s världsarvs-

”Vad folk inte förstår är att Riksantikvarieämbetet inte är en intresseorganisation för kulturarvet. Vi är en statlig myndighet i en lydnadsorganisation under regeringen.”

konvention artikel 4 framhålls plikten att säkra, skydda och bevara för framtida generationer de kultur- och naturvärden som legat till grund för utpekandet av ett världsarv.” Fastighetsverket yttrade sig med samma budskap.

Men den 11 april 2011 sluts ett avtal mellan Trafikverket, Riksantikvarieämbetet, Fastighetsverket och Ekerö kommun om anslutningen av Förbifart Stockholms tunnel till Ekerövägen.

Enligt avtalet

godkänner Riksantikvarieämbetet och Fastighetsverket att två trafikplatser läggs på södra Lovön och att Ekerövägen breddas till fyra filer genom världsarvet Drottningholm till Nockeby. Vad är det som har hänt?

Det som hänt var att Riksantikvarieämbetets två chefer, Inger Lilliequist och Knut Weibull, skrev under avtalet av den 11 april 2011 utan ärendeberedning och i strid mot alla relevanta styrdokument ämbetet måste tillämpa i sin verksamhet. Olagligt, odemokratiskt och oetiskt.

Därför JO-anmälde Lovö Hembygdsförening de två cheferna.

Svenska Dagbladet skrev den 20 ja-

nuari en artikel om vår JO-anmälan. Journalisten intervjuade tf riksantikvarien Knut Weibull: ”Regeringen har gett tillåtelse för hela projektet. Då ska vi medverka på bästa sätt. Vad folk inte förstår är att Riksantikvarieämbetet inte är en intresseorganisation för kulturarvet. Vi är en statlig myndighet i en lydadsorganisation under regeringen.”

Knut Weibulls uttalande är så anmärkningsvärt att vi gjorde en tilläggsanmälan till JO där vi säger:

Riksantikvarieämbetet är faktiskt ”en intresseorganisation, som ska skydda kulturarvet.” Det är dess främsta uppgift och framgår av Förordning (2007:1184) med instruktion för Riksantikvarieämbetet där 2§ stadgar att myndigheten särskilt ska ”verka för att kulturvärdena i bebyggelsen och i landskapet tas till vara samt bevaka kulturmiljöintresset vid samhällsplanering och byggande”. Knut Weibull anser sig inte heller behöva följa Förordning (1988:1229) om statiga byggnadsminnen som måste tillämpas för det statliga byggnadsminnet Drottningholm. Det var brottet mot den förordningen som gjorde att ämbetets personal kontaktade mig.

Mest allvarlig är Knut Weibulls uppfattning att Riksantikvarieämbetet är en ”lydadsorganisation under regeringen.” Knut Weibull lyder inte bara regeringen. Han lyder också

Trafikverket vars förslag är ett dokumenterat hot mot världsarvet Drottningholm – dokumenterat genom Riksantikvarieämbetets noga beredda tidigare beslut. Förändringen av Riksantikvarieämbetet till en lydadsorganisation under Regeringen minskar värdet av Riksdagens lagstiftningsmakt. Knut Weibull bryter mot den svenska demokratiska modellen. Den bygger på maktdelning mellan Riksdag (lagstiftare), Regering (styr under lagarna) och oberoende domstolar, som dömer enligt lag. Alla myndigheter måste ovillkorligen arbeta enligt Regeringsformens 1 kap, 1 §: ”Den offentliga makten utövas under lagarna.”

Kommer JO:s utslag att gå i vår riktning? Det borde JO-utslaget göra, men man vet inte. Vi har mycket starka krafter mot oss, krafter som brukar få som de vill, krafter som verkar utan att synas. Jag ser detta som ett test på hur demokratin i Sverige fungerar.

Vi har också skrivit till UNESCO World Heritage Center med ungefär ovanstående brevinnehåll. Vårt yrkande är att UNESCO kräver att den svenska regeringen uppdrar åt Riksantikvarieämbetet att göra om handläggningen enligt de lagar och förordningar som utgör ämbetets styrdokument.

Bertil Ottoson

Stenåldern på Lovö

(ca 3400 f.Kr. - ca 1700 f.Kr.)

Arkeologiska institutionen vid Stockholms universitet under ledning av docent Bo Petré har under många år bedrivit arkeologiska utgrävningar på Lovö. Resultaten kommer kort att presenteras i en artikelserie i Eleonoraposten under år 2012 och 2013: Stenålder på Lovö (fortsättning i nr 2), Bronsålder på Lovö, Äldre järnålder på Lovö och Yngre järnålder på Lovö.

Inledning

Stenåldern är en förhållandevis lång tidsfas i människans historia. Mycket hände i den mänskliga utvecklingen - från att ha varit jägare/fiskare/samlare i tusentals år till att bli boskapskötare och börja odla jorden. Människans utveckling har också varit olika i olika delar på jorden. Man brukar dela in stenåldern i paleolitikum, mesolitikum och neolitikum. För våra breddgrader har vi i någon mån berörts av jägarstenåldern (mesolitikum, ca 8000 – 4100 f.Kr.) men på Lovö framför allt av bondestenåldern (neolitikum, ca 4100-1700 f.Kr.).

Inlandsisen drog sig tillbaka i östra Mälardalen ca 9000 f.Kr. Landet var då fortfarande nedpressat från isens tyngd och stora delar av det nuvarande östra Mälardalen låg under vatten. De äldsta mänskliga lämningarna i Mälardalen finns på det relativt högt belägna Södertörn där området vid Hanveden som ligger på 80-60 meter över havet besöktes av små jägargrupper. Detta motsvarar

tiden ca 8000-7000 f.Kr. och runt Södertörn fanns då ett öppet havslandskap med små öar, kobbar och skär. Man efterlämnade kvartsavslag från tillverkning av enkla kvartsredskap. Över ett 100-tal sådana kvartsavslagplatser är nu kända på Södertörn. Troligen har man jagat säl och sjöfågel och fångat fisk.

Lovö låg ända fram till ca 3500 f.Kr. i stort sett helt under havsytan. Endast de högsta delarna stack upp. Lämningar från stenåldern är få på Lovö. Detta har flera orsaker. Dels så besökte troligen inte så många jägargrupper Lovö och dels så lämnade sådana jägargrupper endast undantagsvis sådant material efter sig som bevarats till våra dagar och dels så är i regel dessa lämningar svåra att upptäcka och få fram. Systematisk efterforskning av stenålderslämningar på Lovö har ännu ej gjorts i någon större utsträckning. De få platser som framkommit har uppdagats av en slump i samband med andra undersökningsobjekt men visar ändå att

Fig. 1. Karta över Lovö under stenåldern, ca 3000 f.Kr. med ca 30 meter högre vattenstånd. Det mesta av Lovö låg då under havets yta. Yttre linje utgör dagens Lovö. Kvartsslagplatsen Raä 15 ligger ca 34 meter över havet på berget NÖ om Lunda gård. Där har man slagit vit kvarts ur berget och tillverkat s.k. kölskerapor. Kvartsavfallet ligger kvar på platsen.

Fig. 6. Rekonstruktion av benfragment från ett ljuster eller en harpun från groppkeramik-boplatsen på Raä 27, Lunda.

Lövö har ett brett utbud av fornlämningar från den allra första tiden för Lovös tillblivelse och över alla tidsfaser i människans historia.

De lämningar från stenåldern som hittills framkommit på Lovö är följande: En kvartsslagplats (Raä 15) vid Lunda, två groppkeramiska boplatser (ca 3200-2300 f.Kr.) vid Lunda (en vid Raä 27 och en vid Raä 34). Stridsyxekeramik (ca 2700-2300 f.Kr.) har påträffats vid Raä 57, Viken och flintor från senneolitikum (ca 2300-1700 f.Kr.) har framkommit på den senneolitiska boplatzen Raä 13, Söderby. Därtill skall nämnas en del lösfynd, t.ex. några stenyxor. Nedan presenteras kort en sammanställning av stenålderns fornlämningar och fynd på Lovö.

Äldsta mänskliga lämningen

På ett berg ca 400 m nordöst om Lunda gård finns en s.k. kvartsslagplats (intill ligger också ett röse från bronsåldern, Raä 15). Ca 3400 f.Kr. var denna plats en flat bergsklack som stack upp knappt en meter över havsytan. Området ligger idag ca 33-34 meter över havet och motsvarar strandlinjen vid tiden ca 3400 f.Kr. Där fanns vit kvarts i berget som man knackade fram och gjorde enkla redskap av – s.k. kölskrapor. Man länade kilovis med kvartsslag efter sig från tillverkningen. Detta blev en s.k. kvartsslagplats. Platsen upptäcktes genom att en kölskrapa satt fast i

Fig. 3 . Strandlinjen 25 meter över havet på Lovö under den groppkeramiska kulturen. De groppkeramiska lokalerna vid Lunda (Raä 27 och 34) utgörs av små grustränder i SÖ-läge som ligger ca 27-28 meter över havet.

en rotvälta från en tall. Endast några kvadratmeter har grävts ut men gav mängder med kvartsavslag och ytterligare en kölskrapa. Dessa s.k. kölskrapor passar bra i handen och går att skrapa t.ex. skinn eller trä med. Alla de påträffade kölskraporna på Lovö har en längd mellan 60-65 mm och har eggen på ena bassidan. Kölskrapor har på andra håll påträffats i betydligt äldre boplatssammanhang i det dåtida mesolitiska Sverige men skraporna på Lovö kan placeras i senneolitikum och bronsålder. I sydvästra delen av Lovö har 7-8 sådana skrapor påträffats enligt följande:

2 (3) st vid Raä 15, på kvartsslagplatsen på berget NÖ om Lunda. (Datering ca 3400 f.Kr. om platsen varit strandbunden).

1 st vid Raä 13, en senneolitisk boplat (under järnåldersgravfältet).

1 st vid Raä 28, en mycket sliten kvartsskrapa påträffades under järnåldersgraven A 61.

2 st vid Raä 34, bronsåldersboplat.

1 lösfynd i åkern mellan Raä 13 och 16.

Om kvartsslagplatsen vid Raä 15 varit strandbunden är oklart men om så var fallet så har man senare återupptagit denna skrapform dels under senneolitikum (Raä 13) och dels under bronsålder (Raä 34N och Raä 28).

Kvarts är vanligt i berg i form av bl.a. kvartsådror eller som lösa stenar i moränen. Kvarts är mycket hårt och

därför lämpligt att göra reskap av. Kvartsådror finns i berget på flera ställen i närheten av Raä 15. En "urgröpt" sådan kvartsåder (Raä 16) finns något hundratal meter åt ÖSÖ där också ett antal dm-stora knacks-tenar påträffats. Just denna kvartsåder har dock utnyttjats under ett senare skede än den ovan nämnda kvarts-
slagplatsen (Raä 15) eftersom den ligger på en lägre nivå i landskapet – 25 meter över havet, vilket motsvarar tiden tidigast ca 2500 f.Kr.

Lämningar från gropkeramiska kulturen (3200-2300 f.Kr.)

Under det stora Lundagravfältet från järnålder (RAÄ 27) framkom lämningar från den s.k. gropkeramiska kulturen (ca 3200-2300 f.Kr.). Det är de karaktäristiska spetsbottnade keramik-
kärlen med gropintryck på sidorna som givit namn åt denna kulturfas. Sammanlagt framkom 197 keramikskärvor från ett tiotal kärl. Förutom gropar har kärlen stundom ornerats med vinkelband, kam-
stämplar, vargtandsmönster och tvärstreck runt mynningskanten. Keramikskärvorna låg utspridda över ett ca 20x10 meter stort dåtida strandområde i svag sydöstslutning 28 meter över nuvarande havsytta. Vid noggrann undersökning av området framkom en stenröjd terrassliknande boplatssyta ca 4,5 x 8 m stor i vars östra del framkom ett stort stolphål.

Den stolpe som stått i detta hål har haft en diameter av ca 60 cm – antingen utgör den resterna efter en enkel bosättning, ett vindskydd av t.ex. hudar, eller kanske har stolpen utgjort en kulpåle eller offerpåle – keramik låg endast på ena sidan av stolphålet. På bopplatsen påträffades också en stor handskrapa av rödaktig kvartsporfy, en liten glättsten och ett fragment av en benharpun eller ett ljuster. Harpuner att jaga bl.a. säl med är vanliga på andra gropkeramiska boplatser. Troligen har denna lilla boplat utgjort en tillfällig säljagarstation för ca 4300 år sedan då havsytan stod ca 27 meter högre än idag. Gropkeramiska boplatser är vanliga framförallt i kustområdet i östra Mellansverige. På Gotland har den gropkeramiska traditionen funnits i ca 900 år, från ca 3200 till 2300 f.Kr. Där finns också flera stora gravfält från denna tid, liksom på Åland.

Skärvor av gropkeramik har även påträffats på Raä 34 (intill A 55) ca 400 m NNÖ om ovannämnda lokal och på samma nivå, ca 27-28 meter över havet. Dessa ca 70 små keramikskärvor är dock mycket fragmentariska. Båda lokalerna har utgjorts av små, svagt sadelformiga grusstränder i skyddat läge, något sluttande åt S eller SÖ. Kanske finns fler liknande ställen på Lovö.

Bo Petré

Fig. 2. Kölskrapor av kvarts från Lovö. Övre: Raä 13, Söderby. Nedre: Raä 15, Lunda. Re-tuscher finns vid den nedre kanten som man "skrapat" med. Skrapornas längd är 60 mm.

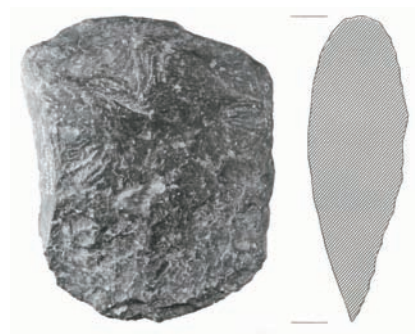

Fig. 5. En skrapa av rödaktig kvartsporfy från den gropkeramiska bopplatsen på Raä 27, Lunda, Lovö. Skrapan är ca 8 cm bred och 9,5 cm hög.

Antecknat om Drottningholm

Bosquet du Grand Jardin – Grand Bosquet – Stora boskén i Lustträdgården.

Beteckningen kan man läsa i legenden på en plansch i slottsarkivet: Förslag till ny Generalplan för Drottningholm efter Gustav III:s intentioner 1779, C.F.Adelkrantz. På reproduktioner i mindre skala är det annars ofta svårt att tyda legendens text.

Där kan man också läsa beteckningen *Petits bosquets dont une reste á planter* och får alltså veta att de mindre boskéerna inte var färdigplanterade år 1779. Trädgårdens delar och rum benämns med bestämda termer som hör till, så som vi idag exempelvis betecknar rummen i en förnämare villa, sällsapsrum, matsal, bibliotek etc.

Den stora boskén, det är alltså det idag högt uppvuxna trädkvarter längst bort i den formala trädgården. På Willem Swiddes stick från 1694 Drottningholms lustträdgård från öster är den liksom boskéerna närmare slottet tuktad upptill, men uppenbarligen inte högre än dessa.

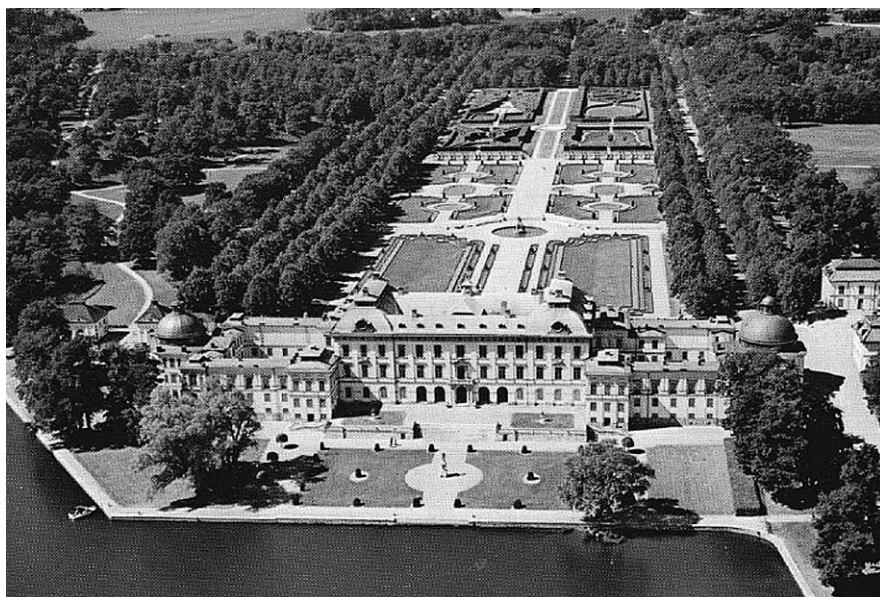
Dess idag gängse benämning är väl Stjärnkvarter, vilket syftar till de från kvarterets hörn samt från mitten av sidorna utgående, i mitten sammanstrålade gångarna. I övrigt märks ingenting längre av den ursprungligen

avsedda strikta utformningen. Likt träd i en uppvuxen skog står de höga stammarna i fri placering på den plana, glest gräsbeväxta ytan, mest ekar, avenbokar och några enstaka lindar.

Jag försöker föreställa mig hur detta Grand Bosquet kan ha kommit till. Hagbokarna är nog kvarstående från en ursprunglig plantering, lindarna har kanske planterats, och vad ekarna angår kan de nog ha växt upp från ollon, under uppväxttiden i skydd bland häckarna i boskén.

'Avenbokar växer hög och låter artigt klippa sig' meddelar den unge G.F. Adelcrantz i ett brev 1705 från Frankrike till Tessin, och vidare att *'boskén var ifrån alla hörnen och sidjorna, med åtskilliga korsgångar och små cabinetter såsom labyrinth eller irregård igenom bruten, hvilka änteligen enda till en mitt utbi lemnad stoor fyrkantig platzz som på alla sijdor, så med skurna pallisader, nischer och fördjupningar är decorerat, att han icke allenast till en maille bahn, utan jämbwäbl till en theater wid masquerader, balletter, festiner, concertier, illuminationer och slijka prächtigheter brukas kan'.*

Det är lockande bilder som framträder, men också den utomlands stude-

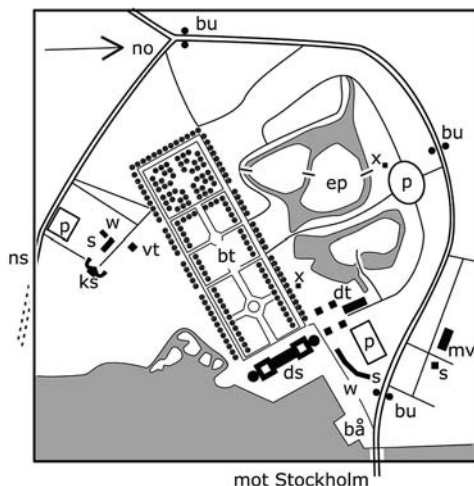

rande arkitektens iver att lära sig lyser igenom. Så noterar han bl a att avenbokshäckerna hos en viss baron mätte ända till 16 och 20 alnars höjd. Förutom avenbocar planterades många almar och ett mycket stort antal alar för att snabbt åstadkomma väggar och rum. Träden införskaffades från utlandet, från Holstein och Holland. Men under de följande vinternarna led de nyplanterade häckarna betydande skador. Det är oklart hur boskén utvecklade sig, om de utgångna växterna ersattes eller om anläggningen lämnades därhän. Trädgårdskonsten är sannerligen en konstart med fyra, om inte fler di-

mensioner. Trädgårdens utveckling över tiden, dess beroende av skiftande väder- och klimatvillkor gör att den undandrar sig fast konstruerade mallar.

Jag minns – bara en enda episod – från ett seminarium i början på 1980-talet på Konstakademien som behandlade trädgårdskonsten. Walter Bauer redogjorde för sina motiv vid restaureringen av Drottningholmsparken. Det jag minns gällde just Stjärnkvarteret. Ett enstaka eller kanske flera stora, vackra träd stod fel, såtillvida att de stod mitt på gångarna som ursprungsplanen angav. Restaureringen

Karta över Drottningholm

Källa: Fastighetsverket

krävde att de inte kunde stå kvar utan måste fällas.

Sven-Ingvar Andersson, också han ansedd trädgårdsarkitekt, undrade då, älskvärd och med glimten i ögat, om det inte kunde tänkas också en 'konstnärlig' lösning på detta.

Det står inga trädstammar på gångarna idag. Kanske har trädet(n) fällts som Walter Bauer nämnde. Kanske har gången fått maka sig lite till sidan, jag vet inte.

Att episoden har fastnat i mitt minne beror på att jag lärde mig att det finns åtminstone två giltiga svar på de historiska trädgårdarnas problem, ett som är troget åt bokstaven, den ursprungliga ritningen och ett konstnärligt, nyskapande. Det förra är säkert,

till en viss grad bevisligen det enda rätta – det andra kräver ödmjukhet, konstnärlig fantasi och mod på konstens vägnar.

Men ofta minns man bara det man vill höra och fäster sig inte vid annat, då man inte förstår dess betydelse. Det väsentliga med de stjärnformigt sammanstrålande gångarna som Walter Bauer rekonstruerade är ju att det planlösa trädbeståndet återfår en struktur, att vi får en antydning om ett ursprungligt koncept, att vi åtminstone kan ana något av det kvarteret en gång var ämnat att bli, - Bosquet du Grand Jardin.

20 februari 2012 / tillägg 22.2.

Uwe Koch

Årsstämma 2012

Klockargården lyste välkomnande denna februarikväll. Salen fylldes alltmer av stämmodeltagare som lät sig väl smaka av smörgåsar och öl, kaffe och mycket god chokladkaka.

Bertil hälsade välkommen och Samuel Herthelius föreslogs och valdes till kvällens mötesledare. Till sekreterare valdes Kim Mc Lellan och därefter valdes Birgitta Wendel och Leif Söderholm att vara rösträknare och tillika protokolljusterare. Kallelsen tillsammans med bl.a. verksamhetsberättelsen hade utsänts till medlemmarna i stadgeenlig tid – därmed hade alla haft möjligheten att läsa och begrunda innehållet. Samuel gick därför snabbt igenom berättelsen stycke för stycke. Ingen hade några invändningar och verksamheten godkändes. Pertti förklarade ekonomin och ordet förklarades fritt. Inga kommentarer höjdes och därmed var det tid för revisorernas berättelse. Ingen revisor var närvarande, varför Samuel läste upp revisionsberättelsen där revisorerna tillstyrkte att Årsstämman fastställer resultat- och balansräkningen samt beviljar styrelsen ansvarsfrihet för 2011 års verksamhet. På Samuels fråga om stämman kunde bevilja styrelsen ansvarsfrihet för 2011, besvarades denna fråga med ett enhälligt JA.

Nu följde Valberedningens förslag. Ingen av de tre valberedarna var närvarande varför Samuel föredrog förslagen.

Som föreningens ordförande föreslogs omval av Bertil Ottoson. Stämman valde enhälligt Bertil till ordförande för år 2012.

Stina Odlinger Haubo, Pertti Hänninen och Maria Halkiewicz omvaldes alla för två år.

Kvarstår till 2013 gör Kylli Johannisson, Karin Wahlberg Liljeström och Kim Mc Lellan.

Två suppleanter, Sture Frykfors och Susanne Wallenberg valdes 2011 för två år och kvarstår därför till 2013.

Ursula Belding valdes 2011 på ett år och föreslås därför väljas till 2014. Stämman valde enligt valberedningens förslag.

Revisorerna Ebba Hammarström Åström, Håkan Öjerbring och Jacob Söderberg omvaldes alla för ett år.

Valberedningens Henric Törnberg, Paulina Lindén och Fredrik Johannisson sade sig vara villiga att ställa upp inför valet 2013.

Årsstämman godkände detta.

På punkten Beslut om medlemsavgiftens storlek för 2013 meddelade Samuel att styrelsen vill bibehålla avgiften, vilken är 150 kronor för

enskild medlem och 200 kronor för familj på samma adress. Stämman godkände detta.

Bertil redogjorde därefter för styrelsens handlingsplan som i främsta hand kommer att handla om Smedjan och Magasinet som nu tack vare ganska stora anslag och gåvor samt eget arbete kommer att rustas upp.

Kampen mot krafter som förstör Lovön och världsarvet fortsätter. Vi har dels JO-anmält Riksantikvarieämbetes två chefer och dels vädjat till UNESCO World Heritage Centre att ingripa. I EleonoraPosten kommer vi att rapportera om de olika turerna.

Samuel tackade för den informationen. Då inga av medlemmar väckta förslag fanns, lämnades ordet till Olle Wingborg, som berättade att han kommer ut med en förteckning på vad som skrivits om öarna runt Lovön: Kersö, Björnholmen, Fågelön och några till.

Sedan fick Gunilla Österlund från IVV (Internationella folksportsförbundet) ordet och informerade om IVV:s vandringar på Europas olika vandringsleder och speciellt Fornstigen på Lovön. Man samlar på stämplor på ett kort som finns vid

Pressbyrå i Drottningholm. Berit Lefvert lämnar gärna mer information om stämplor, kartor och kort till intresserade vandrare.

Samuel tackade för rapporten och kunde därmed avsluta 2012 års Årsmöte och överrätta ordförandeklubban till Bertil som tackade för förtroendet att få vara Hembygdsföreningens ordförande för 2012. Samuel avtackades med tulpaner och en stor applåd.

Som avslutning på kvällen välkomnades Ylva Othzén från Länsstyrelsen av Karin Wahlberg Liljeström. Ylvas ämne handlade om "Den historiska markanvändningen på Lovö". Ylva berättade på ett oerhört intresseväckande sätt med hjälp av digitala bilder, hur man har kunnat forska fram Lovöbornas möjligheter att använda markerna och bruka jorden i historisk tid fram till i dag.

Bertil avslutade kvällen med att utdela buketter av tulpaner till Ylva Othzén, Fredrik Liljeström och Berit Lefvert.

Alla deltagarna tackade för kvällen med en varm applåd.

Kylli Johannisson

Nu fortsätter arbetet!

Det yttre underhållet av Hogstas Bagarstuga är redan klart. Det märks redan på lukten, tjärimpregnerad taknock och vindskivor/vattbräder samt den nykonstruerade hänggrännen. Under våren är det först Smedjans tur och sedan Magasinet. Pengar har vi fått genom gåvor och att framgångsrikt söka bidrag från Hus med Historia och Kungafonden. Vi ska själva ersätta trasiga och försvunna gångjärn och andra smidesdetaljer. Under 2012 ska vi också rödfärga alla väggar – rödfärgen enligt gammalt recept. Allt yttre underhåll ska klaras av innan hösten gör det svårare. Sedan

kommer turen till våra samlingar, hur vi ska visa allt vi samlat och fått och som är en länk till Lovös historia. Hogsta ska bli ett hembygdsmuseum många vill besöka. Detta kräver kunskaper och kreativitet samt en del pengar. Pengarna försöker vi få genom nya ansökningar och kanske gåvor. Kunskaperna och kreativiteten finns hos våra två museiintendenter, styrelsens Stina Odlinder Haubo och Anna-Karin Hermodsson, som också bor på Hogsta. Inredningen ska planeras under 2012 och göras 2013.

Bertil Ottoson

**Medlemsavgiften för 2012 är 150:- per person
och 200:- för flera personer på samma adress.**

PG 88 12 - 0

Eleonora-Posten

ISSN 1651-6508

utges av Lovö Hembygdsförening

Redaktör: Bertil Ottoson

Manusstopp till nr 2 den 14 maj!

Lovö Hembygdsförening

Box 31

17802 Drottningholm

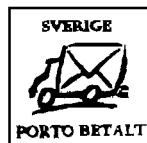
info@lovohembygd.com

www.lovohembygd.com

Plusgiro 8812-0

FÖRENINGSPOST B

Avs: Box 31
178 02 DROTTNINGHOLM

Sommaren börjar med försommarutflykten!

Eva och jag har sedan 1970-talet varit med på nästan alla hembygdsföreningens försommarutflykter. Innan utflykten är det vår. Efter utflykten är det sommar. Vi har många fina utflyktsminnen. Inte bara från utflyktsmålen utan lika mycket umgänget med andra deltagare. Man lär känna varandra, särskilt under måltider och kafferaster. Vi brukar ha nybakade bullar och mycket kaffe med oss. Att bjuda någon som glömt är en upplevelse för båda.

Årets utflykt går lördagen den 9 juni till fornborgen Runsa där arkeologen Mikael Olausson kommer att avslöja att fornborgar inte bara är försvarsanläggningar. Jag var med när Mikael visade fornborgen på södra Lovö med den fina utsikten över Malmviksjön. Han är en skicklig och engagerande pedagog som brinner för sitt yrke – så mycket att han leder utgrävningen på Runsa under semestern.

Medlemmarna i Lovö rödakorskrets erbjuds samma villkor som våra egna medlemmar 200:-. Övriga deltagare betalar 300:-. Pensionärer får 50:- rabatt. Avgiften betalas till vårt PG-konto 88 12 – 0

**Anmäl dig senast den 1 juni till:
Karin Wahlberg Liljeström 08 – 759 02 21**

Bertil Ottoson